

הקיבוץ

קיבוץ הוא צורת התיישבות שיתופית ייחודית לציונות, ליישוב ולמדינת ישראל, המבוססת על שאיפת הציונות להתיישבות מחודשת בארץ ישראל ועל ערכים סוציאליסטיים - שוויון בין בני האדם ושיתוף כלכלי ורעיוני.

הרעיון שבבסיס הקיבוץ הוא חיים קהילתיים אוטופים – סוציאליסטים, כפי שמתארת הסיסמה "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל על פי צרכיו – בהתאם ליכולות הקיבוץ".

בשנים הראשונות של ההתיישבות היהודית המחודשת בישראל חברי הקיבוצים שימשו **מכשיר** מרכזי למימוש הציונות ונחשבו לאליטה החברתית של היישוב. חברי קיבוצים היו בעלי תפקידים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה ו**תרמו** תרומה מרכזית ל"הגנה" ולפלמ"ח, **סגל פיקוד** הורכב בעיקר מחבריהם. לאחר קום המדינה תרמו חברי הקיבוצים לצה"ל, במיוחד בעשרות השנים הראשונות לקיומו. תרומה זו **התבטאה** במתגייסים הרבים ליחידות **קרביות**, בטייסים ובאחוז מפקדים גבוה **יחסית** לאחוז חברי ובני הקיבוצים באוכלוסייה. גם התרומה לכלכלת המדינה היתה גדולה מאוד יחסית לחלקם היחסי של חברי הקיבוצים באוכלוסיית המדינה.

הקיבוץ הראשון, דגניה, הוקם על שפת הכנרת ב-1909 על ידי קבוצה של 12 חלוצים וחלוצות יוצאי רוסיה. בשנת 1948, שמונה אחוזים מכלל האוכלוסייה (שהם כ-48,000 נפש מתוך 600,000) בישראל גרו בקיבוצים. עם השנים, חלקה של האוכלוסייה הקיבוצית באוכלוסייה הכללית בישראל הלך וירד, ובשנת 2007 **סך** כל תושבי הקיבוצים הגיע ל-119,700 נפש, שהם פחות משני אחוזים מאוכלוסיית המדינה. הקיבוצים כיום שונים מאוד מאשר היו בשנים הראשונות להקמתם.

ראשית הקיבוץ

בסוף המאה ה-19, עם **התגברות** האנטישמיות באירופה, החלה עלייה של יהודים לארץ ישראל. העלייה הראשונה, שהחלה ב-1882, **מנתה** כ-15,000 יהודים בורגנים יוצאי רוסיה שמטרתם היתה לחיות בארץ ישראל ולהתפרנס מחקלאות. הם בנו מושבות **במימון** הברון רוטשילד: ראשון לציון, זכרון יעקב, פתח תקווה ועוד. **האיכרים** היהודים לא עבדו את האדמה בעצמם, אלא העסיקו פועלים ערביים.

בתחילת המאה ה-20 פרצו שוב פוגרומים ברוסיה. פרעות חדשות אלה היוו **תמריץ** לגל נוסף של מהגרים, אך בגל זה, "העלייה השנייה", הגיע דור המייסדים של הקיבוצים בארץ ישראל. בדומה לחברי העלייה הראשונה, רוב אנשי העלייה השנייה **שאפו** להיות חקלאים. הם הגיעו אל מושבת הבי"זים, ראשון לציון, על מנת למצוא שם עבודה. הם **זועזעו** מבחינה **מוסרית** מהדרך שבה חיו המתיישבים היהודים עד אז - היהודים **משגיחים** על העבודה, עובדי האדמה הם ערבים והשומרים הם בדואים. האיכרים היהודים אף לא הראו **נכונות** להעסיק את העולים הצעירים, ש**דרשו** **שכר** גבוה יותר עבור עבודתם.

נסיבות אלו הובילו קבוצה של 12 צעירים אידאליסטים סוציאליסטים להקים בשנת 1909 ישוב **בקצה** הדרומי של הכנרת, על אדמות הכפר הערבי "אום ג'וני". החלום שלהם היה לעבוד עבור עצמם, **ולחשיר** את הקרקע. הם קראו לקהילה שלהם "קבוצת דגניה". זו הייתה הקהילה הראשונה שממנה צמחה בסופו של דבר התנועה הקיבוצית כולה. **חלוצי** דגניה עמדו **בניסיון** הרואי של **הסתגלות** לתנאים הקשים בעמק הירדן, ובנו חברה חדשה על יסוד העבודה העצמית והשיתוף. **התלאות** הפיזיות והרגשיות שהחלוצים עמדו בהם היו **יוצאות דופן** ורבים לא עמדו בניסיון ושובו אל ביתם באירופה.

למרות הקשיים, בשנת 1914 נשארו חמישים חברים בדגניה. קיבוצים אחרים הוקמו סביב הכנרת ובאזור עמק יזרעאל ה**סמוך**. חלק ממיסדי דגניה עזבו בהמשך את הקבוצה על

סיסמה – slogan

בהתאם – according to

יכולת – ability

מכשיר – tool

לתרום, תרמו – to contribute

סגל פיקוד – command staff

התבטאה – was expressed

יחידות קרביות – combat units

יחסית – relatively

סך – sum

התגברות – increase

למנות, מנתה – לספור

להתפרנס – to make a living

מימון – funding

איכרים – farmers

תמריץ – incentive

שאפו – רצו

זועזעו – were shocked

מוסרי – moral

משגיח – to oversee

נכונות – willingness

לדרוש, דרשו – demanded

שכר – pay

נסיבות – circumstances

קצה – end

להכשיר – to prepare

make useable

חלוץ – pioneer

נסיין – test

הסתגלות – adaptation, acclimation

תלאות – hardship

יוצא דופן – extraordinary

סמוך – קרוב

לקדם – to promote

להשתפר – to improve

בקרב – בתוך

בלטו, לבלוט – to stand out

הכשרה – training

ענף – branch, field

כשיר – fit

פרוץ – התחלת

שיא – מקסימום

סמוך – קרוב

קופה משותפת – shared pot

רכוש – property

מחסן – warehouse, depot

הצבעה – vote

משימה – task

תורנות – duty

לבצע – לעשות

מטלה – assignment

מפעל – factory

הורשו – were allowed

ביכורים – first fruit

רפת – cowshed

נח"ל: נוער חלוצי לוחם

גרעין – kernel

מפעל – enterprise

לפרוץ, פרצו – to erupt

משבר – crisis

לנטות, נטו – were inclined

לתמוך – to support

שבר – break, rift

חריף – sharp

פילוג – split

פשע – crime

מחלוקת – דיון, ויכוח

שככה – הפכה חלשה יותר

שילומים – reparations

מנת לקדם את החקלאות והסוציאליזם בקיבוצים החדשים שנוצרו בארץ ישראל באותה התקופה.

בעקבות נפילת האימפריה העות'מאנית בסוף מלחמת העולם הראשונה, ועם בוא הבריטים לארץ ישראל, מצבם של הקהילה היהודית בארץ ישראל והקיבוצים השתפר. אנשי העליות השלישית והרביעית שהגיעו ארצה בשנות ה-20 של המאה שעברה הביאו לפריחת הקיבוצים. בקרב העליות האלה בלטו תנועות הנוער הציוניות הסוציאליסטיות (השומר הצעיר). בניגוד למהגרים אשר הגיעו לארץ ישראל במסגרת העלייה השנייה, חברי תנועות הנוער האלו עברו הכשרה בענפי החקלאות לפני שהיגרו לארץ ישראל והיו כשירים לעבודה.

בשנת 1922 היו כמעט 700 אנשים אשר גרו בקיבוצים בארץ ישראל. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה אוכלוסיית הקיבוצים מנתה 25,000 - 5% מכלל אוכלוסיית היישוב. לשיא הגיעה אוכלוסייתם ב-1949, אז היוו 7,5% באוכלוסייה, כמעט 50,000 נפש.

החיים בקיבוץ הצעיר

החיים בקיבוץ בשנותיו הראשונות היו קשים ביותר. העבודה בשדות או ביישובים סמוכים היתה קשה, והחלוצים סבלו ממחלות. היתה קופה משותפת, ולא היה שום רכוש פרטי: בגדים חולקו על ידי מחסן בגדים משותף, ארוחות נאכלו ביחד בחדר האוכל, ואפילו המקלחות היו משותפות. אף על פי שהחלטות העיקריות על עתיד הקיבוץ נעשו בהסכמה או על ידי הצבעה, ההחלטות היום-יומיות לגבי איפה האנשים יעבדו נעשו על ידי ראשי הקיבוץ הנבחרים. חברי הקיבוץ יכלו לקרוא את משימותיהם והתורנויות אותם הם היו צריכים לבצע בדף חלוקת המטלות אשר היה תלוי בחדר האוכל של הקיבוץ. הנשים בקיבוץ עסקו בכל העבודות, כולל שמירה, עבודה בשדה ובמפעלים. גברים, לעומת זאת, לא עבדו במקצועות "נשיים". כך נשארה עבודת החינוך והטיפול בילדים בעיקר ביד הנשים.

הילדים חיו יחד ב"בתי ילדים", שם למדו, אכלו וישנו ללא הוריהם, אלא עם מטפלות ומורים (לינה משותפת). ההורים הורשו להיות רק שעתיים ביום יחד עם ילדיהם, בדרך כלל בשעות אחר הצהריים בלבד. חברי הקיבוצים התנגדו לאורח החיים היהודי האורתודוקסי אליו השתייכו הוריהם, והיו ברובם אתאיסטים – וסוציאליסטים. עד שנות ה-70 לא היו בתי כנסת ברוב הקיבוצים. למרות זאת, חגגו את כניסת השבת בארוחה חגיגית עם מפות לבנות ופרחים. רוב חברי הקיבוץ לא עבדו בשבת, ואילו שכן, לקחו "שבת" באמצע השבוע. כל החגים נחוגו בסימן חקלאות ולא עם סמלים דתיים. כך בפסח הוקראה הגדה על חג האביב, ובחג השבועות הובאו "ביכורים" מהשדות החקלאיים, הרפת וכן הוצגו התינוקות הקטנים שנולדו במשק. באמצע שנות ה-50 החלו לקום גם קיבוצים דתיים וקיבוצי נח"ל, שנבנו מ"גרעינים" של צעירים עירוניים שרצו לקחת חלק במפעל ההתיישבות.

וויכוחים אידאולוגיים

במהלך השנים פרצו בקיבוצים כמה משברים אידאולוגיים קשים.

- בראשיתם, האמינו רוב חברי הקיבוץ באידאולוגיות סוציאליסטיות ואפילו בקומוניזם. בשנות החמישים המוקדמות, עם התפתחות המלחמה הקרה, ממשלת ישראל ודוד בן גוריון נטו לתמוך בארצות הברית. בקיבוצים היה שבר אידאולוגי קשה. היו חברים שתמכו במדיניותו של בן גוריון, והיו שחשבו שצריך להמשיך ולתמוך בברית המועצות. הוויכוח היה כל כך חריף שהוא גרם לפילוג: חלק מהקיבוצים התחלקו ל-2, ובאחרים היה מעבר חברים מקיבוץ אחד לקיבוץ אחר. כאשר הגיעו ידיעות לישראל על פשעיו של יוזף סטאלין כלפי היהודים, המחלוקת שככה, אבל הקיבוצים כבר לא היו מאוחדים כבעבר.

- מחלוקת נוספת בתוך התנועה הקיבוצית הייתה השאלה לגבי קבלת שילומים מגרמניה המערבית לאחר השואה. בסופו של דבר, רוב הקיבוצים, הסכימו שחברים ניצולי שואה יזכו לשמור חלק קטן מהכסף של השילומים לעצמם.

expansion – הרחבה
leisure – פנאי

struggle – מאבק
gradually – בהדרגה
accompanied by – מלווה
חלה – היתה
תחושה – הרגשה
determination – קביעה

status – מעמד
improvement – שיפור
was perceived – נתפס
promoting – מקדם
goal – יעד
sympathetic – אוהד
loan – הלוואה

תולדות – היסטוריה
preferred – מועדף
conduct, behavior – התנהלות
to sink – שקעו, לשקוע
debt – חובות
אדיר – ענק
to overcome – להתגבר
recovery – הבראה
complex – מורכב
character – אופי

privatization – הפרטה

budget – תקציב
affected – מושפע
משרה – תפקיד

once in a while – מדי פעם

attribution – שיוך
asset – נכס
property – רכוש
stock – מניה
productive – יצרני

מחפש, לחפש – to search

רוב השילומים הועברו לקופה המשותפת ושימשו לבניית והרחבת הקיבוץ ולפעילויות פנאי בקיבוץ.

- עם השנים, חילופי הדורות, מאבק הנשים על מקומן בקיבוץ, ועוד, עברו רוב הקיבוצים מלינה משותפת ללינה בבית המשפחתי. גם שינוי זה, למרות שקרה בהדרגה, היה מלווה במאבקים ומחלוקות אידאולוגיות.
- במשך השנים חלה ירידה בתחושת ההזדהות של החברים עם הקיבוץ ומטרותיו. היו עוד וויכוחים רבים על דרכו של הקיבוץ, ביחס לתפקיד המשפחה בקביעת החינוך, קבלת מתנות מקרובים מחוץ לקיבוץ, תמיכה בעולים חדשים שהגיעו ארצה, ועוד ועוד.

שינויים במעמד הקיבוץ

הקיבוצניקים נהנו משיפור הדרגתי ברמת חייהם בשנות ה-50 וה-60. בשנים אלה קמו הרבה קיבוצים בפרפריה ובאזורים שליד גבולות המדינה והם תרמו לא רק לכלכלת המדינה אלא גם לביטחונה. הקיבוץ נתפס כמקדם ערכים ויעדים לאומיים וזכה ליחס אוהד של החברה הישראלית. הדבר בא לידי ביטוי בכנסת: בשנות ה-60 4% מהאוכלוסייה הישראלית היו חברי קיבוץ, אבל חלקם בכנסת היה 15%. ההנהגה גם תמכה מאוד בקיבוצים ובכלכלתם. הקיבוצים קיבלו מהמדינה קרקעות לחקלאות והלוואות פיתוח בתנאים מאוד נוחים.

ב-1977, לראשונה בתולדות המדינה, נבחרה ממשלה בראשות מפלגות הימין. הממשלה החדשה הנהיגה כלכלה קפיטליסטית, והיחס המועדף שהקיבוצים קיבלו עד אז נפסק. בנוסף, האינפלציה במשק עלתה מאוד, ורבים מן הקיבוצים לא שינו את התנהלותם הפיננסית. כתוצאה מכך שקעו הקיבוצים בחובות אדירים, שלא יכלו להתגבר עליהם. בעזרת תוכנית הבראה ממשלתית מורכבת, עברו הקיבוצים תהליכים כלכליים קשים, והחזירו למדינה חלק מחובותיהם וחלק מהאדמות שקיבלו מהמדינה. בשנת 2010 הוכרז רשמית על סיום התהליך. למשבר התלוו בחלק מהקיבוצים גם משברים חברתיים ודמוגרפים, ואלו גרמו לשינוי באופיים של הקיבוצים.

מה קורה בקיבוצים היום?

שינויים גלובליים ולאומיים ומשברים פנימיים גרמו עם השנים לירידה בתחושת ההזדהות של החברים עם הקיבוץ ומטרותיו. לאחר המשבר הכלכלי הקשה בתחילת שנות ה-80 הוחלט בקיבוצים לעבור תהליך הפרטה בשלושה שלבים:

- הנהגת שכר דיפרנציאלי: לא עוד "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל כפי צרכיו", אלא רוב חברי הקיבוצים מקבלים תקציב דיפרנציאלי אשר מושפע מהמשרה אותה הם ממלאים.
- הפרטה של שירותים: במשך השנים חלק גדול מהקיבוצים הפריטו מדי פעם שירותים שונים, כך שחברים ישלמו מתקציבם האישי על ארוחות, כביסה וכו'. בראשית שנות ה-2000 היו כבר קיבוצים אשר הפריטו גם את שני השירותים שנחשבו פעם כ"קודש הקודשים" - החינוך והבריאות.
- שיוך נכסים - העברת חלק מנכסי לבעלותם של החברים. סוג אחד של רכוש הוא הדירות בהן מתגוררים החברים וסוג שני של רכוש הוא כעין "מניה" בחלק היצרני של הקיבוץ. יש רבים, מחוץ לקיבוץ ובתוכו, הטוענים ששינויים אלו הם סופו של רעיון הקיבוץ.

למעשה, אין היום שני קיבוצים הנמצאים בתהליך שינוי כלשהו אשר דומים אחד לשני בכל הפרמטרים. בכל קיבוץ קיים מודל שינוי אחר וכל קיבוץ מחפש לעצמו פתרונות שיענו על צרכיו הייחודיים.

מגוון – diverse

שיתופי – cooperative
אורח חיים – סגנון חיים

דפוס – pattern, style
מכונן – founding, constitutive
דוגל – supports, espouses
מידה – extent

עירוני – municipal
תחום – domain, area

משימתי – mission-based
לשאוף – to aspire

נותרו – נשארו
חוסס – bubbly, lively

הקיבוצים של היום **מגוונים**, ומתחלקים לקבוצות שונות:

- קיבוץ **שיתופי** - קיבוץ אשר משמר **באורח חיי** מערכות חיים שיתופיות. (בדומה לקיבוץ המסורתי)

- קיבוץ מתחדש - **דפוס** התיישבות קיבוצי שאינו מבוסס במלואו על הערכים **המכוננים** של הקיבוץ, אבל **דוגל** בשוויון בין החברים יחד עם **מידה** רבה של הפרטה. בשנת 2011 193 קיבוצים (73%) הגדירו את עצמם כ"קיבוץ מתחדש", 62 קיבוצים (23%) כ"קיבוץ שיתופי" ו-9 קיבוצים (3%) מתנהלים על פי "מודל משולב".

- קיבוץ **עירוני** - יישוב המתקיים בתוך **תחומי** יישוב קיים (עיר) ומקיים אורחות חיים של יישוב נפרד ושיתופי. חברי הקיבוץ העירוני עובדים ותורמים לחיי החברה והכלכלה באיזור מגוריהם.

- קיבוצי מחנכים: אלו קבוצות החיות בקהילות נפרדות (קיבוץ נערן או בתוך ערים וקיבוצים קיימים. הן מבוססות על אידאולוגיה של "תיקון אדם – תיקון עולם": יצירת קהילה **משימתית-חלוצית**, **השואפת** להוביל בתחום החינוך באזור, ולהיות מוקד תרבותי ורעיוני לצעירים רבים, לצד פיתוח אורח חיים שיתופי ושוויוני. רוב חברי קיבוצי המחנכים הם בוגרי תנועות הנוער השונות. יש היום יותר מ-100 קבוצות כאלו, כל אחת בת 30-40 חברים.

בשנת 2012 חיו כ-141,000 נפש ב-274 קיבוצים, מהם רק 70 **נותרו** שיתופיים. הקיבוצים היום מהווים פחות מ-2% מהאוכלוסייה בישראל, אך עדיין מייצרים כ-40% מהחקלאות. הקיבוצים של היום מושכים אוכלוסייה של משפחות צעירות המחפשות חיי חברה **תוססים** וחינוך טוב לילדיהם.



מאה שנים לקיבוץ הישראלי

בבקשה לקרוא את הטקסט ולענות על השאלות:

1. על איזה ערכים מבוסס הקיבוץ?
2. מה משמעות הסיסמה "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל כפי צרכיו", מבחינה כלכלית, מבחינה חברתית?
3. מה היה שונה בין אנשי העליה הראשונה והשנייה? מה לא אהבו אנשי העליה השנייה בהתנהלות המושבות?
4. מי היה הקיבוץ הראשון? מתי הוקם? כמה אנשים היו בקבוצה? מה אתם יודעים על המצב של הקיבוץ הזה היום?
5. מה קרה לאוכלוסית הקיבוצים במהלך השנים 1920-1950? האם מגמה (trend) זאת נמשכת עד היום?
6. תארו את החיים בקיבוץ בשנים הראשונות.
7. איזה בעיות היו בקיבוצים בשנות החמישים. על מה היו וויכוחים?
8. במה שונה הקיבוץ בשנות ה-2000 מהקיבוצים של תקופת הקמת המדינה?



עבודה נעימה.

הקיבוץ: ימים ראשונים

"קיבוץ מקום", עמיה ליבליך, ימים ראשונים – הקמת הישוב, מדברי שאול, בן 61

farming community משק
livelihood פרנסה
to survive להתקיים

cruel אכזרי
adjustment הסתגלות
storeroom מחסן
to give away מוסר, למסור
shoestring חוט string שרוך נעל
(meaning: The smallest of things)

package חבילה
stock keeper מחסנאית
suit חליפה
dress שמלות, שמלה
to supply לצייד
jacket, coat מעיל
leather עור
mattress מזרן
spring, well מעיין

sign סימן
public property רשות הכלל
to be hurt נפגעת, להפגע
to destroy הרס, להרוס
depression דיכאון
system, method שיטה

size מידה, גודל
undershirt גופיה
living quarters מגורים
tent אוהל
wood shack צריף
dividers מחיצות
sofa ספה

shower מקלחת
toilet שירותים
malaria קדחת
swamps ביצות
to exhaust מתישה, להתיש
strength כוח, כוחות
mosquito net כילות, כילה

trapped לכוד
jam ריבה
tablespoon כף
knife סכין
physical גופנית
no wander לא פלא

to run away ברוח, לברוח
quarry מחצבה
isolated בודד, בודדים
mechanized, automated ממוכן

נשלחנו לעבודת חוץ משום שהיינו או במקום הרבה אנשים; משק לא היה לנו, ולא היתה פרנסה. פשוט לא היה מה לאכול. אלה היו ימים קשים, בשנת 1936. כל הזמן חיפשנו עבודות חוץ כדי להתקיים ולבנות את המשק, כי הרי התחלנו מאפס.

אז לא הרגשתי שהיה קשה. אבל עכשיו, כשאני חושב על הימים הראשונים ההם, אני מרגיש שזה היה קשה גורא ואכזרי גורא (בחדגשה). למשל, כשהיו באים אנשים חדשים. קשה לתאר במלים את קשיי ההסתגלות הראשונה. חבר היה מגיע – והיה פה מחסן א'. מחסן א' זה מחסן בגדים שאתה מוסר בו כל מה שיש לך, מחוט ועד שרוך נעל, וכל יום ששי אתה מקבל חבילה

של בגדים שהמחסנאית מסדרת לך. ממש קומונה. היו באים אנשים מחוץ-לארץ, בני טובים עם חליפות טובות, עם שמלות יקרות – וכעבור יום היו לוקחים מהם את זה. הם היו נשברים, ממש נשברים. אפילו אני, שכבר ידעתי מה מחכה לי, הרגשתי את זה. כשהלכתי למשק, ההורים שלי דאגו לצייד אותי. קנו לי מעיל עור חדש; אני באתי עם מיטה ומזרן על הגב, סחבתי את זה ברגל מהרכבת עד המעיין. וכעבור יום לא נשאר לי מזה סימן. (צוחק). הכל נהפך לרשות הכלל, ומזה אתה מקבל מה שנותנים לך. אני הייתי מוכן לזה ונפגעי פחות. אבל אני חושב שאנשים שבאו מחוץ לארץ – זה הרס אותם, שבר אותם, ממש קיבלו דכאון מהדבר הזה, ממחסן א'.

במשך השנים ראו שזאת לא שיטה, כי כל אחד צריך את המידה שלו ואת הגודל שלו. – אבל אז היו עושים את זה סטנדרט – העיקר שלכל אחד תהיה חולצה, לכל אחד גופיה; אותו הדבר לכולם.

גם במגורים היה קשה מאוד. בהתחלה היו אהלים. אבל לזה הייתי רגיל עוד מבית-הכרם. גם שם גרנו באוהל. במעיין למטה גרו בצריפים. אבל כשאני באתי, לא היה לי מקום לישון וישנתי עם עוד אחד במיטה. בקיץ גרנו בסוכות על העצים, ובעתלית שוב באוהל. אחרי שהתחתנתי, היו פה צריפונים, צריפים קטנים של 6 על 4 מ', בכל צריף שלושה חדרונים עם מחיצות. כך גרו שלוש משפחות. כל חדר היה בדיוק ברוחב של הספה פה. חלון, דלת לכניסה, בלי שירותים, בלי שום דבר. על שירותים ומקלחת אין מה לדבר – אלה היו במרחק עצום. זה היה באמת קשה, אבל אז לא הרגשתי שזה קשה.

הקדחת פה היתה איומה. גם בלי ביצות האנשים סבלו מאוד. מעטים ניצלו מהמחלה. זו מחלה שמתישה את הכוחות. גם אני חליתי. אז התחלנו לישון עם כילות. בחום הזה לישון תחת כילה! בלילות הייתי כאילו לכוד בזה, ממש סיוט.

המזון היה דבר שאני אפילו לא יכול לתאר היום. אבל גם מזה לא סבלנו אז. היה הרבה לחם. שמן וסוכר – חפשי. ביצה – לפעמים חצי ביצה, וגם זה לא כל יום. ריבה – בתוך הכף, היו מורידים ומיישרים בסכין שלא תקח יותר מדי חמאה – לעתים רחוקות. חתיכת עוגה או ביצה היו אוכל ליום שלם לאיש שהיה הולך לעבוד עבודה גופנית בחוץ. לא פלא שאנשים ברחו, שכל כך הרבה אנשים ברחו. גם העבודה היתה קשה. חברים רבים עבדו אז במחצבה. ועכשיו אין למצוא אף יהודי אחד שעובד במחצבה. בודדים אולי. ועכשיו המחצבות ממוכנות. אני עבדתי בעבודות שדה כל השנים, עד היום הזה. זה גם כן לא קל.

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 27

to define הגדירה, להגדיר
 privacy פרטיות
 secrets סודות
 photograph תצלום
 suitcase מזוודה, מזוודות
 wicker נצרים
 common משותף
 to stumble upon נתקל, להתקל
 envelope מעטפה
 addressee מכתב
 objection מחאה
 limit גבול
 content תוכן
 candle נר
 to crowd, huddle הצטופפו, להצטופף
 to move around, wiggle טלטל, לטלטל
 limbs גפיים
 crowdedness, density צפיפות
 uniting מלכדת
 seemingly לכאורה
 to stir בוחשים, לבחוש
 bowl קערית, קעריות

to remain נותרו, להוות
 building מבנה
 area שטח
 den מאורה
 concrete בטון
 narrow צר, צרה
 compartment תא, תאים
 mat מחצלת
 gap רוח
 to protrude השתרבבו, להשתרבו
 under the protection of בחסות
 snores נחרות
 to roll over התגלגלו, להתגלגל
 to pretend להתחזות
 invasion פלישה
 חרישות, חרישי – שקט
 to produce הניבו, להניב
 obvious גלוי
 to conduct נערך, לערוך
 inquiry בירור
 to admit הודו, להודות
 charge, allegation אשמה
 to be forced to נאלצה, להיאץ
 to inherit ירש, לרשת
 breadbasket סלסילה
 to dress up as התחפש, להתחפש
 melody ניגון
 to accompany ליווה, ללווה
 comb מסרק
 speech in rhymes נאום מחורז
 electricity pole עמוד חשמל
 to gulp, drink לגמו, ללגום

הקבוצה הגדירה את עצמה כמשפחה. הפרטיות נאסרה; במשפחה אין סודות. תצלומי הורים ואחים הוצאו ממזוודות הנצרים ורוכזו באלבום משותף. כל מכתב אישי שנשלח אל אחד מהם מאודסה, מקייב, ממוסקבה, מיארוסלאבל, נפתח והוקרא לכולם בידי מי שנתקל ראשון במעטפה, בפניו של המכתב או שלא בפניו, למרות מחאותיה של קלרה, שהיתה בודדה בדעתה שגם לשיתוף צריך להיות איזה גבול. "במשפחה אין סודות", הזכירו לה, וכל מכתב, גם אם תוכנו היה אינטימי, נבדק מעל נר. אבל בלילות חלם כל אחד על הוריו. באוהל הבנים הצטופפו הפיונים שניים-שניים במיטה, מלבד לוגיה, שאיש לא רצה לישון איתו משום שטלטל את גפיו. בצפיפות המלכדת-לכאורה נדדו החלומות הביתה, אל אמא ואבא היושבים בשתיקה ליד הסמובר ובוחשים ריבה בקעריות התה.

MODERN HEBREW AT HARVARD, Advanced Intermediate Level,
Spring Semester

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 65-66

קלרה וארבעים החברים האחרים שנותרו בקבוצת השומר הצעיר מס.ס.ס. גרו ברפת של קבוצת כנרת. הרפת היתה המבנה היחיד בשטח. הרפת היתה מאורת בטון צרה שחולקה לתאים באמצעות מחצלות תלויות. התא המרכזי, הגדול, היה חדר האוכל. המחצלות שבין התאים הגיעו כמעט עד הרצפה, ומבעד לרווח השתרבבו בלילות ידיים ורגליים. מדי פעם בפעם, בחסות הנחרות, התגלגלו בחורים שהתחזו לישנים (שהרי טבע האדם הוא להתגלגל מתוך שינה) אל תאיהן של בחורות שכנות, ולא תמיד נדחו. הפלישות החרישיות הניבו שלושה הריונות, ובסוף החורף, כשההריונות כבר היו גלויים לעין, נערך בירור ובו הודו חמישה בחורים באשמה. הואיל ומספר האשמים עלה על מספר ההריונות, נאלצה הקבוצה להתאזר בסבלנות עד הלידות, שבהן יתברר ממי ידש כל תינוק את פדצופו. בפסח נערך בחדר האוכל של הרפת מעין ליל סדר. בסלסילה שעל השולחן היו מצות ופרוסות לחם. חיים ייני התחפש ליהודי ובמבם ניגון חסידי שזכר מהבית, מיטיה גרין ליווה אותו במסרק, ברצ'יק שפירא זיהה את הניגון ושר בידיש ביילורוסית, ואיליה גושינסקי נזכר שברצ'יק שר לו את השיר הזה כשהחביא אותו בבקתתו, והצטרף גם הוא בידיש, אף שלא הבין את המילים לא אז ולא עכשיו. מולה זהרהרי נשא נאום מחורז על מסעות הקבוצה ("ילכו יומם ולילה אל עבר העמל, וילך לפנייהם עמוד החשמל"), ואחר כך רקדו כולם ולגמו זה אחר זה, תוך כדי ריקוד, מבקבוק יין שקלרה קנתה בטבריה.

הקיבוץ – היחס לרכוש הפרטי

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 73

נתחבה - was inserted , בגדים - clothes
 כובס, לכבס - to was , גיגית פח - tin pail
 הוסקו - were heated , נתלו, לתלות - to hang
 חולקו, לחלק - to distribute
 אצטבות, אצטבה - shelf , מחסן - storeroom
 מידות, מידה - size , מיטה - bed
 חבילה - package , כללה - included
 תחתונים - underwear
 לעיתים קרובות - often , ליחכו - to sweep
 סדינים - sheets , ציפיות - pillowcases
 מהירות - speed, pace , תזזיתית - frenzy
 להסיר - להוריד, לרכז - to collect
 להניח - to put
 רווקות - single women
 תלו, לתלות - to hang , בסתר - secretly
 חוטים - strings , למתוח - to stretch
 תחתוניות משי - silk undergarments
 כותנות לילה - nightgowns
 להיפרד - to separate
 אוהלים - tents , רפת - cowshed
 נטול, נטולת - lacking , פרטיות - privacy
 החביאו, להחביא - to hide , תרמיל - backpack
 חוו, לחוות - to experience
 ריגוש - excitement , מחתרת - underground

הגננת לבשה, כשאר החברות, חולצת עבודה שנתחבה למכנסים קצרים. הבגדים כובסו בגיגיות פח שהוסקו בגזרי עץ, ולאחר שנתלו לייבוש הם קופלו וסודרו על אצטבות מחסן הבגדים וחולקו לחברים לפי מידות גופם, פחות או יותר. בימי שלישי חולקו בגדי העבודה, ובימי שישי אחר הצהריים, כשחזרת מהעבודה, חיכתה לך על המיטה חבילת בגדי שבת שכללה חולצה לבנה, מכנסי חאקי ותחתונים. חברים גבוהים התהלכו לעתים קרובות בבגדים שהיו קצרים עליהם, וחברים נמוכים התהלכו במכנסיים שליחכו את החצר. סדינים וציפיות הוחלפו אחת לכמה שבועות. באין סדינים להחלפה, פעלו הכובסות במהירות תזזיתית ביום כביסת המצעים, כדי להספיק להסיר ולרכו ולכבס ולייבש ולקפל ולהניח אותם על המיטות לפני שהחברים יחזרו מהעבודה. באחד משני חדרי הרווקות תלו הבחורות בסתר, על חוטים שמתחו מתחת למיטות, תחתוניות משי וכותנות לילה מהבית, שמהן לא יכלו להיפרד לטובת מחסן הבגדים. כל עוד גרו באוהלים וברפת נטולת הפרטיות, החביאו אותן בתרמיליהן; עכשיו לבשו אותן וחוו שוב, כמו בברית המועצות, ריגוש מחתרת.

עמ' 119

עור - leather , חליפה - suit
 לשימוש - for the use of
 שליחות - mission, dispatch
 וועידות - conferences
 התבלה - was worn out
 שרד - formal , סמרטוט - rag
 מזכירות - secretariat
 אישור - permission
 להטליא - to mend
 נדחתה, לדחות - to deny
 נימוק - reason, explanation
 להשקיע - to invest
 חומרי גלם - raw materials
 שיפוץ - renovation
 רכוש - property

יצחק לוי בא לאפיקים כמעיל עור שגולקח ממנו באותה מהירות שבה נלקחה מצבי ברנר החליפה שקנתה לו אמו, ונתלה במחסן לשימושם של היוצאים בשליחות הקיבוץ לוועידות בארץ ובחו"ל. אחרי שהתבלה כמעיל השרד של הקיבוץ, הוחזר ליצחק לוי. אדם אחר במקומו היה נפרד מהסמרטוט. יצחק לוי נכנס למזכירות וביקש אישור להטליא את המעיל. בקשתו נדחתה, בנימוק שאין להשקיע חומרי גלם ושעות עבודה בשיפוץ רכוש פרטי.

יורם טהרלב מתוך: "אין כבר דרך חזרה", הוצאת משרד הביטחון

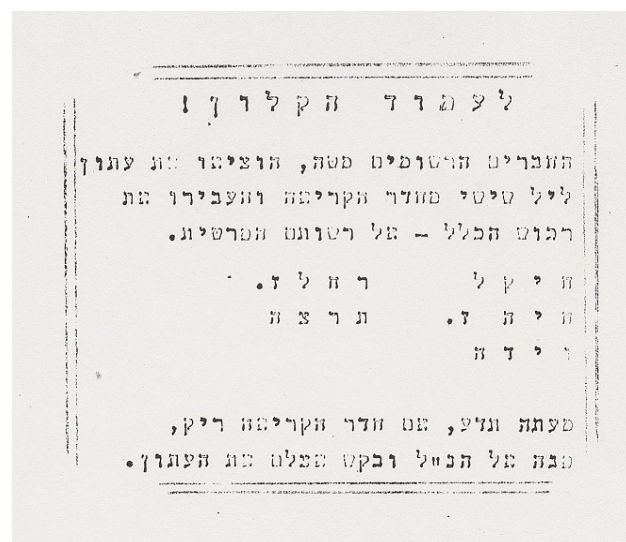
"האנשים שבתוכם גדלתי בקיבוץ היו אנשים בעלי עקרונות אידיאולוגיים מאוד קשוחים. ציפו מכל אדם לעבוד קשה ולהסתפק במועט. הסיסמה הייתה: כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כשאני הייתי ילד בִּיגור, עדיין הסתובבתי בין אנשי העלייה השנייה והשלישית, ועדיין שלטו בקיבוץ העקרונות של השותפות המלאה והשוויון המוחלט. ומכיוון שהיום קשה לאנשים לתאר איך זה עבד במציאות, אני רוצה לתאר לכם איך זה באמת נראה במציאות. ואקח תחום אחד בלבד: תחום ההלבשה. בכל יום שישי אחרי הצהריים, אבא שלי היה מגיע לחדר המגורים של המשפחה. היה מביא אתו ממחסן הבגדים חבילה גדולה של בגדים לקראת השבוע הבא. הוא היה מניח אותה על המיטה ומתחיל לעבור על הבגדים ולראות מה הוא קיבל השבוע, והרבה פעמים הייתי שומע אותו נאנח: שוב קיבלתי את התחתונים של הרופא. והרופא, ד"ר עוגן, היה איש בעל מידות לגמרי אחרות מהמידות של אבא שלי. ומדוע דווקא התחתונים הטרידו אותו? כי התחתונים לא היו כמו התחתונים של היום, שנצמדים לגוף. אלה היו תחתוני עבודה אפורים, גדולים, עם חנות נדיבה מלפנים, ועם גומי רופף. ולמה הגומי היה רופף? כי כל יום היה לובש את זה מישהו אחר!"

עקרונות principles
קשוחים strict
ציפו, לצפות to expect
להסתפק to be satisfied
סיסמה slogan
הסתובבתי, להסתובב to go between
שלטו, לשלוט to rule
שותפות cooperative
מוחלט absolute
מציאות reality
תחום area
הלבשה clothing
חדר המגורים living quarters
מניח, להניח to lay
נאנח, להיאנח to sigh
הטרידו, להטריד to bother, annoy
נצמדים, להצמד to cling
אפורים gray
חנות fly
נדיבה generous
גומי elastic band
רופף loose

ממתוך "על התל", עלון קיבוץ חצור, 1946

"לעמוד הקלון!"
החברים הרשומים מטה, הוציאו את עיתון
ליל שישי מחדר הקריאה והעבירו את
רכוש הכלל – אל רשותם הפרטית.
חיקל רחל ז.
חיה ז. תרצה
וידה
מעטה נדע, אם חדר הקריאה ריק,
פנה אל הנ"ל ובקש אצלם את העיתון."

עמוד הקלון pillar of shame
העבירו, להעביר to move, transfer
כלל public, general
רשותם הפרטית private quarters
מעטה מעכשיו
ריק empty
פנה turn to
הנ"ל – הנזכר למעלה
the above mentioned



arose עלתה
 to take care of לטפל
 to stop תפסיק, להפסיק
 to take part להשתתף
 farm משק
 equality שוויון
 cornerstone אבן יסוד
 belief אמונה
 cowshed רפת
 vegetable garden גן ירק
 became clear התברר
 solution פתרון
 education חינוך
 communal, shared משותפים
 expenses הוצאות
 to exempt לפטור
 to retire לפרוש
 public ציבור
 since כיוון
 institution מוסד

asset נכס
 public domain רשות הכלל
 to oppose התנגדתי, להתנגד
 to wake up העיר, להעיר
 to add להוסיף
 to be created ייווצר, להיווצר
 conditions תנאים
 fitting מתאימים
 growing גידול
 to suggest הצעתי, להציע
 to be accepted התקבלה, להתקבל

הרבה שאלות נשאלו כשקמו הקיבוצים הראשונים:

כשנולד הילד הראשון, למרים וליוסף ברץ, עלתה השאלה: מי יטפל בילד?
 האם אמו תטפל בו? האם תפסיק להשתתף בעבודות המשק? שוויון בין
 הגבר לאישה היה אבן היסוד באמונת החברים. בתחילה הייתה מרים לוקחת
 את בנה עמה לעבודתה- לרפת, לגן הירק וכו'. כאשר בכה הילד, כל דגניה
 בכתה. אבל כשנולד התינוק השני, התברר לחברים כי אי אפשר להמשיך
 בדרך זו. הפתרון נמצא על ידי יוסף בוסל: "הטיפול והחינוך צריכים להיות
 כלליים, כי אם החיים משותפים- כל ההוצאות משותפות. חבר קיבוץ אינו
 יכול לפטור את עצמו מהוצאה זו ולפרוש מן הציבור רק כיוון שאין לו
 ילדים." נוסד בית הילדים, המוסד שבו גדלים הילדים יחד, חיים, לומדים
 ומתחנכים יחד.

[על לידת הילד הראשון בקבוצה, מספרת אמו]

הילד הראשון היה נכס הציבור, רשות הכלל. מי שרצה הביא
 אותו לחדר האוכל, אפילו בשעה עשר בערב. ואני לא התנגדתי לכך, גם
 אם העירו אותו משנתו. לא פעם ישבו כל שלושים וחמישה אנשי דגניה
 מסביב לשולחנות בערבי החורף, ונהנו מן הילד בן שבעת החודשים. הילד
 הלך וגדל. הוא כבר בן שנתיים. אז נוספה עוד אם אחת וגדולה השמחה
 בלב. עכשיו ייווצרו תנאים מתאימים יותר לגידול הילדים. כשנולד הילד
 לאם השנייה, הצעתי שאחת מאתנו תעבוד והשנייה תטפל בשני הילדים.

הצעתי התקבלה.

מתוך: ארץ מולדת,

המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך,

חלק א'.



(מתוך: "100 שנים להתיישבות הקיבוצית, משרד החינוך)

http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/Mate/hityashvutKibutzitTalmid.pdf

ציונות י' הדות ד מוקרטיה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִדָּה לְדֶרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

100 שנים להתיישבות הקיבוצית



משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה למורשת ותרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי: רוי-טל מונצז ורותי זוסמן | ייעוץ פדגוגי: רות גבע ויעל גרוס-רוזן | עריכה לשונית: מאירה הס | ייעוץ גרפי והפקה: רפי כהן
עיצוב והפקה: ארט פלוס | הוצאה לאור: משרד החינוך, גף פרסומים

מחילה על ההתיישבות הקיבוצית



התנועה הקיבוצית היא המעשה החלוצי והציוני הגדול ביותר בישראל ובעולם היהודי כולו.

הקיבוצים תרמו לפיתוח הארץ ולבנייה, לקליטת עלייה, להעפלה, לשמירה ולהגנה על גבולות הארץ, לעבודה החקלאית ולפיתוח התעשייה. בקיבוצים התקיים אורח חיים שיתופי, שמטרתו חברה צודקת ושוויונית, שבה היחיד תורם לחברה והחברה היא חברת מופת. הקיבוצים הוציאו מתוכם אישים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה, ותרמו תרומה מכרעת להגנה ולפלמ"ח, לפני קום המדינה, ולאחר מכן לצה"ל, במיוחד במהלך עשרות השנים הראשונות לקיומו. תרומה זו התבטאה במתגייסים רבים ליחידות קרבות, ובמפקדים רבים יחסית לשיעור חברי הקיבוצים באוכלוסייה.

שאלות שונות עלו בעת הקמת הקיבוץ

מהי הדרך לבניית משק המנוהל על ידי המתיישבים עצמם, ויצירתה של חברה חדשה המיוסדת על שיתוף?

נוצרו בעיות בתחום הכלכלי. העדרו של מנהל מומחה, אשר ידריך את המתיישבים בעבודתם, גרם לתקלות לא מעטות. המתיישבים נאלצו ללמוד את המלאכה בדרך הקשה, בדרך הניסיון. עבודת הפלחה והמטעים, שעליה התבסס המשק, חייבה ריכוז גדול של עובדים. והמתיישבים היו מעטים. מה יעשו? האם יעסיקו פועלים שכירים? והרי העיקרון היה: ביסוס המשק על עבודה עצמית. הפתרון נמצא: הקמת משק מעורב, שיתבסס על כמה ענפים: מטעים, פלחה, רפת וירקות. בכך פתרו אנשי דגניה לא רק את בעיות העבודה השכירה, אלא אף פיתחו דרך חדשה בפיתוח החקלאות בארץ. נוצרו בעיות בתחום החברתי: כיצד לארגן את אורח החיים? הוקמו מוסדות משותפים: מטבח משותף, חדר אוכל משותף, מקלחת משותפת, ועוד.

משנולד הילד הראשון, למרים וליוסף ברץ, עלתה שאלה נוספת: מי יטפל בילד? האם תטפל בו אמו? האם תפסיק להשתתף בעבודות המשק? שוויון בין הגבר לאישה היה אבן היסוד באמונת החברים. בתחילה הייתה מרים מטלטלת את בנה עמה לעבודתה - לרפת, לגן הירק וכו'. כאשר בכה הילד, פרצה כל דגניה בבכי. אבל כשנולד התינוק השני, התברר לחברים כי אי אפשר להמשיך בדרך זו. הפתרון נמצא על ידי יוסף בוסל: "הטיפול והחינוך בדיון הוא שיהיו כלליים, שכן, אם החיים משותפים - כל ההוצאות משותפות. ואין אדם יכול לפטור את עצמו מהוצאה זו ולפרוש מן הציבור רק בזכות זה, שאין לו ילדים". נוסד בית הילדים, המוסד שבו גדלים הילדים יחד, חיים, לומדים ומתחנכים יחד.

דגניה נוסדה בשנת 1910, על ידי קבוצה, שנקראה "הקומונה החדרתית", על אדמות הכפר אום ג'וני (שטח הכפר, הנזכר במשנה ככפר גון או אגין, נכלל ב-3000 דונם ממזרח לנהר הירדן, שנרכשו על ידי קק"ל בשנת 1904). הקומונה החדרתית הייתה הקבוצה השנייה שעבדה את אדמות אום ג'וני. קדמה לה "קבוצת הכיבוש", שהגיעה למקום בשנת 1909 בסיוע "המשרד הארצישראלי". קבוצה זו קיבלה על עצמה לנהל את המקום בלי עזרת הפקידות, למשך שנה אחת, לניסיון. במהלך 1909 נתגלע סכסוך בין מנהל חוות כינרת מטעם המשרד הארצישראלי, האגרונום משה ברמן, לבין הפועלים, וקבוצה של פועלים החליטה לקחת פסק זמן, ולהשתלם בעבודת החקלאות בחדרה. ב-28 באוקטובר 1910, לאחר שחתמו על הסכם חדש עם ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי, חצו אנשי "הקומונה החדרתית" בהנהגתו של יוסף בוסל את הירדן, בדרכם ליישב ולעבד מחדש את אדמות אום ג'וני. כך הוקמה דגניה, הקבוצה הראשונה ואב-הטיפוס לדגם ההתיישבות הנקרא קיבוץ. בשל כך ידועה דגניה כ"אם הקבוצות" או "אם הקבוצות והקיבוצים". ב-4 ביוני 1912 עברה הקבוצה מאום ג'וני לנקודת הקבע באב-אלתום - שער הנהר, מוצא הירדן מהכינרת - שם היא נמצאת עד היום.



? אנשי קבוצת דגניה ביקשו להקים "יישוב עצמאי של פועלים עבריים... יישוב שיתופי ללא מנצלים ומנוצלים".

- שערו: אלו רעיונות וערכים הנחו אותם בהקמת הקיבוץ?
- שערו כיצד ארגנו את חייהם בתחומים הבאים: * חלוקת העבודה * חלוקת הרווחים והרכוש * מגורים * תפקידים קהילתיים * חינוך ותרבות.

[יוסף בוסל, ממייסדי קיבוץ דגניה מספר כיצד הגיעו לידי רעיון הקבוצה]

ראינו את המושבות שהן מתפרנסות על ניצול אחרים, ואמרנו: ניצור לנו צורה כזאת של יישוב, המחייבת אותנו לעבוד בעצמנו ולא בידי אחרים. כך צמחה הקבוצה, וכך שימשה למטרות רבות:

- לכבוש את העבודה;
- לתת אפשרות לפועלים חדשים להסתגל לעבודה הקשה;
- לכבוש שטחי קרקע נוספים ולהקים בהם יישובים חקלאיים חדשים;
- לברוא חיים של שוויון.

[אלו ערכים נגזרים ממטרות הקבוצה, כפי שמנסח אותן בוסל?]

[על לידת הילד הראשון בקבוצה, מספרת אמו]

הילד הראשון היה כנכס הציבור, כרשות הכלל. מי שחפץ הביא אותו לחדר האוכל, אפילו בשעה עשר בערב. ואני לא התנגדתי לכך, גם אם העירו אותו משנתו. לא פעם ישבו כל שלושים וחמישה אנשי דגניה מסביב לשולחנות בערבי החורף, ונהנו מן הילד בן שבעת החודשים. הילד הלך וגדל. הוא כבר בן שנתיים. אז נוספה עוד אם אחת וגדולה השמחה בלב. עתה ייווצרו תנאים מתאימים יותר לגידול הילדים. בהיולד הילד לאם השנייה, הצעתי שאחת מאתנו תעבוד והשנייה תטפל בשני הילדים. הצעתי התקבלה.

מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.



זהו תחילתו של "בית הילדים", שבו חיים ילדי החברים ולנים שם, בעוד הוריהם עובדים.

- מה דעתכם על הרעיון שילדי החברים הם "כנכס הציבור, כרשות הכלל"?
- מהם היתרונות ומהם החסרונות של "בית ילדים", לדעתכם? נמקו.

[מרים ברץ מספרת על ימיה הראשונים של הקבוצה, לפני עלייתם לדגניה]

רצינו לחיות יחד ורצינו ליצור משהו יפה, וקראנו לזה "קומונה". החברים עבדו אצל איכרים. כל אחד קיבל את משכורתו החודשית והביא את כספו אלי, ואני עשיתי בו כראות עיני. לאחד קניתי נעליים, לשני מכנסיים או כובע. אם נשאר משהו לאחר ההוצאות ההכרחיות, היה זה לנסיעות ולמכתבים.

מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

מה דעתכם על הרעיון, שמשכורות החברים נאספות בקופה ציבורית, שמנהל אותה אחד מהם, על פי צורכי הקבוצה? איזה ערך נובע מרעיון זה?

[יוסף ברץ, בעלה של מרים, מספר על העבודה בדגניה]

על כל הספקות האלה הייתה בפינו תשובה ודאית אחת: הכוח המאוחד, הקיבוצי, הוא ינצח. היחיד עלול להיכשל תחת נטל החיים הקשים, אבל חיים משותפים ועבודה משותפת יתנו לנו כוח לעמוד נגד הזרם הסוחף למדרון... בחיים המשותפים ראינו את הדרך ליצירת מסכת חיים צודקים...

מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

כיצד חיים משותפים יכולים להיות דרך "ליצירת מסכת חיים צודקים"?

- זהו את ערכי הרעיון הקיבוצי בטקסטים השונים (כולל טקסטים חזותיים). הסבירו כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי.
- אלו השערות ששיערתם בתחילת הלמידה התאמתו עד כה במהלך הלמידה? אלו התבדו? מדוע?
- האם הייתם מוכנים לחיות בקיבוץ ולממש את הרעיון הקיבוצי? הסבירו ונמקו.

אנשים משונים / נתן אלתרמן

מייסדים קבוצת דגניה

על איזה יסוד?

באמת בני אדם משונים מאוד.

לא היו נביאים ובני נביאים

אך ידעו הם: בארץ תקום האומה

אם בארץ יהיו פועלים עבריים

ושומרים עבריים ועובדי אדמה.

הם אמרו: עם עברי פה ברבות השנים

יזרע ניר, יבנה עיר וסדנות אומנים.

וכל רואיהם

אמרו עליהם:

איזה מין בני-אדם משונים!



לול תרנגולות בקיבוץ מזרע

ערכים ואולגים באידיאולוגיה הקיבוצית

קיבוץ צורת התיישבות כפרית, ייחודית למפעל

ההתיישבות הציונית בארץ ישראל. עקרונות הקיבוץ הם: שותפות מלאה ברכוש, בייצור ובצריכה; עזרה הדדית; קבלת החלטות דמוקרטית; עבודה עצמית ושוויונית. בעקבות המשברים שפקדו את הקיבוצים בתחום הכלכלי והאידיאולוגי, ובשל חדירה של השפעות חיצוניות, השתנה היישום של העקרונות הללו בקיבוצים. כיום, מקובל להעסיק עובדים שכירים בענפי משק למיניהם; עקרון התקציב האישי האחיד אינו מוחלט; נדרש תשלום בעבור ארוחות ושירותים אחרים בקיבוץ. בנוסף, חלק ממוסדות הקיבוץ, שהיו ביטוי לאידיאל השיתוף, כמו: לינת הילדים המשותפת בבית הילדים והאכילה בחדר האוכל המשותף, כבר אינם מתקיימים בחלק מהקיבוצים.

הרצון החופשי של חבר הקיבוץ הוא

העיקרון המנחה לקיום החברות. לא ניתן לכפות על אדם להצטרף או להישאר חבר קיבוץ. שלילת חברות אפשרית, אך נעשית בהליך מסודר וקבוע, ובדרך כלל מלווה במתן פיצוי כספי.

הקיבוץ או הקבוצה הוא משק גדול, שמונה 80-250 משפחות. הוא מתבסס על בעלות משותפת של כל הרכוש, היצרני והצרכני, על עבודה משותפת של כל החברים ועל חלוקה שווה של ההכנסות ביניהם. כל המשק מתנהל לפי העיקרון: "כל אחד לפי יכולתו, לכל אחד לפי צרכיו". העבודה (החקלאית והבלתי-חקלאית) מנוהלת על ידי מזכירות, שנבחרת באספה כללית. כל החברים אוכלים יחד בחדר אוכל, כשהאוכל מוכן על ידי חברים במטבח משותף. כל החברים מקבלים את האספקה ואת הציד הנדרשים להם ממחסנים משותפים, לפי חלוקה שנקבעת על ידי מזכירות הקיבוץ.

עבודה

מטרת העבודה היא מימוש חזונם של הפרט ושל הקולקטיב, לשם הגשמתם וקיומם של הערכים המכוננים שלהם.

לדוגמה: החלוצים הראשונים שעלו לארץ ישראל מהגלות, כדי וליישב אותה לבנות בה, ובחרו לעבוד את האדמה, לייבש את הביצות ולחרוש את השדות - עשו זאת לא מתוך כפייה. הם לא ראו את עבודתם כעול פיזי או נפשי, אלא כביטוי לאידיאולוגיה החלוצית-סוציאליסטית.

שוויון ועזרה הדדית

הרעיון של "כל אחד כפי יכולתו ולכל אחד לפי צרכיו" מסמל את עקרון השוויון הקיבוצי, ובא לידי ביטוי בחלוקה שווה, או על פי מדדים אחרים, של זכויות וחובות. לדוגמה: התקציב אישי, החינוך, המזון וזכות ההצבעה. בצד השיתוף והשוויון, מקיים הקיבוץ תרבות של תמיכה ועזרה לחברים שנקלעו למצוקה, או אינם יכולים להמשיך לעבוד.

אספת חברים

הקיבוץ הוא מסגרת חיים המקיימת הליך של דמוקרטיה ישירה בקבלת החלטות. רוב ההחלטות מתקבלות במוסד האספה הכללית, שבה לכל חבר קיבוץ יש זכות הצבעה בעלת כוח שווה. הסמכויות הביצועיות נתונות בידי מזכירות הקיבוץ, ובידי הוועדות למיניהן (חינוך, תרבות, גזברות ועוד), שהן גופים נבחרים. התקנון שנקבע באסיפת החברים, מסדיר נושאים רבים העוסקים באורח החיים בקיבוץ.



אתם ועוד חברים מתכוננים להקים קיבוץ חדש בנגב.

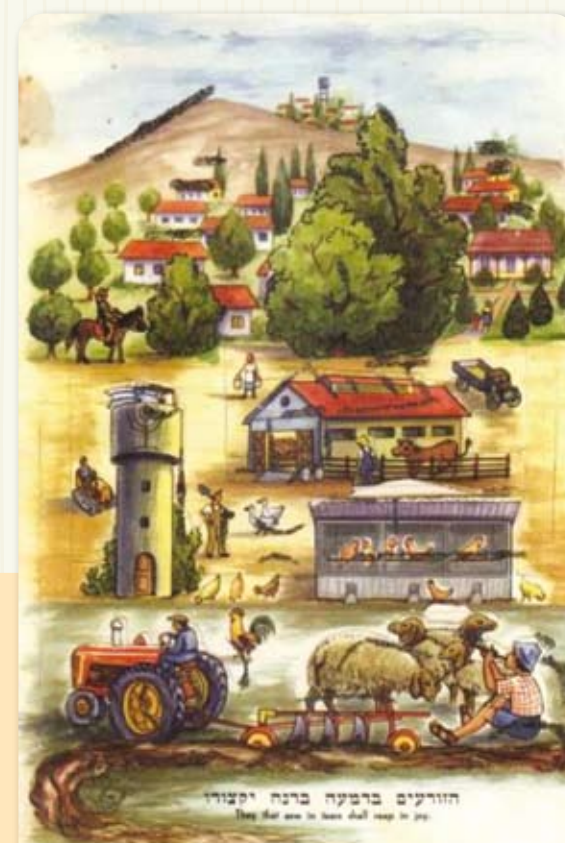
אלו ערכים תאמצו לחיים המשותפים שלכם בקיבוץ? מדוע?

כתבו תקנון לקיבוץ החדש. בתקנון נסחו כללים לחיים

משותפים, והסבירו מדוע חשוב, מבחינה ערכית, לקיים כל אחד מהכללים.

בישיבת חברים תצטרכו לשכנע את הקבוצה לקבל את התקנון שניסחתם.

על פי תורתו של קרל מרקס, האדם תופס את החברה כאורגניזם של שותפים, המעבדים את הטבע על מנת לספק את צורכיהם. כחלק מזה, תופס האדם את הצרכים שמכתיבה החברה, כגון ייצור סמלים משותפים, משימות לאומיות ועוד, כחלק מצרכיו, ולא כסותרים אותם. החברה האידיאלית, על פי מרקס, תבטל את חלוקת העבודה, ובכך תממש את מרב הפוטנציאל הניתן למימוש של האוניברסליות. במצב כזה לא יהיה האדם מוגבל לתחום צר של הקיום האנושי, אלא יוכל לעסוק במגוון רחב של פעילויות, ולהרחיב את עולמו. בחברה הקומוניסטית לא יתקיימו לא דת ולא לאום, וכך גם יימנעו המאבקים והמתחים בין דתות ובין לאומים.

הזרקים ברמקה בנה יפצורו
They that sow in tears shall reap in joy.



אתם מעוניינים ללמוד גם מניסיונם של אחרים.
קראו את הסיפורים ונסחו שאלות שהייתם רוצים לשאול את המספרים:

אותי אימצה משפחת יוצים, שעלתה לארץ מבסרביה ונמנתה עם גרעין הקבוצה בעין בדה. שמעון, אף כי הכול כינוהו בשם משפחתו יוצים, היה איש דרום. ממעט בדיבור, חבוש תמיד כובע קסקט ומהלך בבגדי עבודה ונעליים גבוהות גם אחרי שעות העבודה, כמו חייל שאינו פושט את מדיו בתום משמרתו. יוצים מילא תפקידים רבים בקיבוץ, אבל את שנותיו עשה כלול, טרוד בענייני אפרוחים ופרגיות מבוקר ועד שעות הערב המאוחרות... אם הייתי מבקש להציג אדם המסמל באישיותו בהתנהלותו את רעיון הצניעות, השוויון והסולידריות, הייתי מצביע עליו ללא היסוס. יוצים סירב להכניס לביתו רדיו שהקיבוץ רכש בעבורו, כל עוד לא נמצא די כסף לקניית מקלטי רדיו לכל החברים. במלאת עשר שנים לייסוד הקיבוץ, הוא כתב בעלון הפנימי: "מה גדולה זכותנו בתור מניחי היסוד ליישוב עברי כפרי לקבוצתנו בארץ ישראל. אנו נהיה אבותיהם האנונימיים של הדורות הבאים ביישוב הזה"

צבי ינאי מתוך "שלך סנדרו", כתר עמ' 300.

האנשים שבתוכם גדלתי בקיבוץ היו אנשים בעלי עקרונות אידיאולוגיים מאוד קשוחים. ציפו מכל אדם לעבוד קשה ולהסתפק במועט. הסיסמה הייתה: כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כשאני הייתי ילד בג'ור, עדיין הסתובבתי בין אנשי העלייה השנייה והשלישית, ועדיין שלטו בקיבוץ העקרונות של השותפות המלאה והשוויון המוחלט. ומכיוון שהיום קשה לאנשים לתאר איך זה עבד במציאות, אני רוצה לתאר לכם איך זה באמת נראה במציאות. ואקח תחום אחד בלבד: תחום ההלבשה. בכל יום ישישי אחרי הצהריים, אבא שלי היה מגיע לחדר המגורים של המשפחה. היה מביא אתו ממחסן הבגדים חבילה גדולה של בגדים לקראת השבוע הבא. הוא היה מניח אותה על המיטה ומתחיל לעבור על הבגדים ולראות מה הוא קיבל השבוע, והרבה פעמים הייתי שומע אותו נאנח: שוב קיבלתי את התחתונים של הרופא. והרופא, ד"ר עוגן, היה איש בעל מידות לגמרי אחרות מהמידות של אבא שלי. ומדוע דווקא התחתונים הטרידו אותו? כי התחתונים לא היו כמו התחתונים של היום, שנצמדים לגוף. אלה היו תחתוני עבודה אפורים, גדולים, עם חנות נדיבה מלפנים, ועם גומי רופף. ולמה הגומי היה רופף? כי כל יום היה לובש את זה מישהו אחר!

יורם טהרלב מתוך: "אין כבר דרך חזרה", הוצאת משרד הביטחון.



פנים חדר האוכל בקיבוץ מזרע



חדר טיפוס בקיבוץ, שנות החמישים

יונה הגיע לארץ ישראל בינואר 1947, היישר לקיבוץ עין גב. בקיבוץ המתינה לו רעייתו רבקה. למחרת בואו לקיבוץ שובץ יונה, ממש

כמו חבר קיבוץ ותיק, לעבודה במסגריית המשק. השתלבותו בעבודה הייתה מיידית. לאחר כ"ט בנובמבר התמסר יונה למאמץ המלחמתי, והחל לייצר מוקשים. הוא צורף לכיתת חבלנים שהניחה מוקשים סביב גבולות הקיבוץ - המוקשים שבלמו כוחות סוריים משוריינים. כמו כן, השתתף יונה בייצור שתי "דווידקות". האחת הופעלה בהגנת עין גב, והשנייה נשלחה לצפת, והייתה לאנדרטה המוצבת עד היום באחד מרחובות העיר. יונה גם דאג למיגון משאיות הקיבוץ. במהלך מלחמת העצמאות יונה צורף לצוות מפעילי המקלע. מאוחר יותר הועבר לנשקיה כדי לתחזק את הנשק. בתחילת שנות ה-50 עברו יונה, רבקה ובנם הבכור שמעון לקיבוץ גינוסר, ושם מונה יונה למרכז ענף במסגרייה, עבודה שהוא עוסק בה עד היום הזה. בהמשך הפך יונה למנהל של משק המכונות, המים, הכלים החקלאיים, כלי הרכב, משק הבית והחצר. רבקה ויונה הם הורים גאים לשלושה בנים וסבים לחמישה נכדים. יונה ממשיך בעבודתו עד עצם היום הזה. סיפורו האישי של יונה שטיינר מתוך אתר "יד ושם".

יום אחד בא נחום אל הקיבוץ, ילד-חוץ עם שני נמשים ליד הסנטר ואף מחודד, ואמר לנו שבחיפה יש בית יותר גבוה מבית הקומתיים, ושבאמריקה יש אפילו מגרדי שחקים. אותו יום נחום קיבל מכות, גם בגלל היותו ילד-חוץ* וגם בגלל שרימה... מאז אותו היום עברו הרבה מאוד שנים, אבל גם היום, לאחר שטיילתי בארץ ובערי העולם, כולל עלייה על גורדי שחקים בניו יורק ובשיקגו, אני יודע בלי צל של ספק: נחום, ילד-החוץ עם שני הנמשים ליד הסנטר, רימה אז. כי בית הקומתיים של שריד, שראיתי באותו יום רחוק בילדותי שט כאונית משחית ענקית בתוך ערפל העמק הסמיק, הוא הבית הגבוה ביותר שראיתי בחיי...

רפי רוזן, מתוך: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html>.

ילד-חוץ = ילד שחי בקיבוץ בלי הוריו. ילדי-חוץ רבים היו עולים חדשים שהגיעו בלי הוריהם, וביניהם גם יתומים שהוריהם נספו בשואה.

המקום הזה, קיבוץ, היה מקום מוזר ביותר. בלילה הראשון שהגענו הושיבו אותי על הדשא הגדול שליד חדר האוכל, מסביב התאספו כל דוברי הפולנית במקום, ואני סיפרתי להם מה היה במלחמה. במשך כמה שעות איש לא זז ולא הוציא הגה. נשמע רק קולם של הצרצרים ולפעמים געיית פרה או נביחת כלב מרחוק. ורק הכוכבים נעו בשמים מעל צמרות הברושים. הקיבוץ הפך לי לבית חדש, והשנים המעטות שלמדתי בבית הספר במוסד הקיבוצי הפכו לילדותי השנייה.

אורי אורלב



- קראו את הטקסטים ביחידה זו וזהו סוגיות ודילמות העולות מתוכם או ביניהם (התייחסו גם לטקסטים החזותיים).
- בחרו סוגיה או דילמה. נסחו אותה, והעלו טיעונים רלוונטיים לכל צד.
- נקטו עמדה ונמקו אותה.

טוב לי בקיבוץ / אהוד מנור

טוב, טוב לי בקיבוץ
עם השקט והפנאי
ועם השמש על כתפיי
שתי עינייך מול עיניי
מספרות לי את חיי
ושרות אתי
את השיר על ביתך
שבתוך ביתי.

צהריים
בשמיים אין שום פס
רוח קל ושקט הס
ואני בצל אגס
ובשתיים

קוראת לי האדמה
שהיום היא עוד חומה
ומחר היא שדה קמה
בין ערביים

בחדר האוכל אור
ואני יכול לבחור
תה, חלב, קפה שחור
ובערב

מגולח ומקולח
שוב אני אדום וצח
וניגש לראות אותך

השיר המלא באתר
www.shiron.net

ז אס-עשק רש וגל משפט וצדק, תראה במדינה--אל-תתמה, על-
החפץ: כי גבה מעל גבה, שמר, וגבהים, עליהם. ח ויתרון ארץ, בכל
היא (הוא)--מלך לשדה, נעבד. ט אהב כסף לא-ישבע כסף, ומי-אהב
בהמון לא תבואה; גם-זה, הקל. י ברבות, הטובה, רבו, אוכליה; ומה-
כשרון, לבעליה, כי, אס-ראית (ראות) עיניו. יא מתוקה שנת העבד,
אס-מעט ואס-הרבה יאכל; והשבע, לעשיר--אינו מניח לו, לישון.
קוהלת, פרק ה'.

(י) ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה בינונית.
ויש אומרים, זו מדה סדום [סדום=מידה פסולה].
שלי שלך ושליך שלי, עם הארץ [=אדם שאינו למדן ואינו מקפיד
במצוות].
שלי שלך ושליך שלך, חסיד [=אדם שעושה לפניו משורת הדין,
יותר מן הנדרש]. שלי שלי ושליך שלי, רשע:
משנה, מסכת אבות.



**המשנה מציגה ארבעה סוגים של אנשים. מה ההבדל
ביניהם? איזו מידה היא הראויה ביותר בעיניכם? מדוע?
הסבירו כיצד מתקשר רעיון זה לאחת (או יותר) מהסוגיות
שעולות מהטקסטים שקראתם.**



מתוך ריאיון עם אסף ענברי, מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות
אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסק [ענברי בספרו] היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את
טבע האדם, את הנטייה לרכושנות, להורות, לקינון. וכך הוא כותב:

"לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של
הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של
צריח או פרש, וביקש: 'תשכיב אותי'... וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר, הם לא
קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לזוהי ופירה".

ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה, ומקהלה וטקס אלטרנטיבי שהעלה תהיות
גם בקרב החברים. אליק שומרוני (לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי, כתב
מכתב למולה זרהרי, יוצר האירוע:

"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל?
האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי
להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע? האם חדר האוכל
הוא אולם קונצרטים, תיאטרון, כנסייה?"

האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא
נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר,
לדעתי, בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי
לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת
נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא, הטענה שהם לא הבינו את טבע
האדם. הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש,
פרטיות, אגו".

בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?
"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף. כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה
הביאו, עוד לפני ההתיישבות על הקרקע, בימים הנלהבים נוסח גדוד העבודה,
להכרזות על גמר הקיבוץ".

אז הם עסקו בהונאה עצמית?
"לא. הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר
ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות".

"הארץ" 17.12.2009

לפני חמש שנים עזב את הקיבוץ
עם מזוודה אחת ובלורית המתנפנת
אמרו עליו: "נראה איך יסתדר בחוץ,
תראו שעוד יחזור על ארבע אל הרפת".

עבד בסטקיה אחת נידחת
גר אצל הדודה וחי בהקפה
במשק ארגנו משלחת
לא יכלו לשאת את החרפה...

השיר המלא באתר
www.shiron.net

נעמי שמר בקיבוץ כינרת:

באותה התקופה כל הילדים בכינרת היו בחברה אחת. בכל יום שישי נעמי הייתה מנגנת על הפסנתר בזמן קבלת שבת, ואנחנו היינו שרים אתה. את הפסנתר הראשון בכינרת נתנה רבקה פלד, אחת מחברות הקיבוץ. לאמה של נעמי, רבקה ספיר. זה היה בראשית שנות ה-40. בלילות, כשנעמי הייתה מתאמנת, כל ילדי כינרת היינו שוכבים על הגבעה ומקשיבים. ככה למדתי את כל הסולמות והצלילים. עוד ילדות למדו לנגן בפסנתר, אבל היא הייתה המוכשרת מכולם, ומימשה את הידע בנגינה באירועים של המשק...

המשבר פרץ ערב מלחמת השחרור, כאשר שמר פנתה לאספת הקיבוץ, וביקשה לצאת ללימודים גבוהים בקונסרבטוריון בירושלים. "היציאה שלה ללימודים הייתה טראומה בכינרת", נזכרת ליש, "כי כאן צעירים בני 17-18 רצו להתגייס לצבא, להילחם, והקבוצה לא הסכימה. הצעירים התנו אז את הסכמתם להישאר בבית ולהמשיך לעבוד וללמוד, בכך שנעמי תישאר גם. הם אמרו שאם היא יוצאת ללימודים גבוהים הם עוזבים הכול, ובורחים כדי להתגייס. הייתה אספה מאוד טעונה, עם צעקות וטיעונים לכאן ולכאן. מי שהכריעה את הכף הייתה שרה אביגור (רעייתו של שאול אביגור, מי שהיה אז מראשי ההגנה), שקמה ואמרה שצריך לתת לילדה ללמוד. נעמי קיבלה את האישור שלה ללמוד, והצעירים שאיימו מימשו את האיום ואכן ברחו אל הצבא...

זיוה ליש, מתוך <http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2937933,00.html>

ארבעה מינים שבולוב, שנים מהן עושין פירות, ושנים מהן אין עושין פירות: העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות. ואין אדם יוצא ידי חובתו בהם עד שיהיו כולם באגודה אחת. וכן ישראל בהרצאה, עד שיהיו כולם באגודה אחת.

ילקוט שמעוני, פרשת אמור

היחידים השייכים לקהילה משלימים זה את זה. בכל אדם יש משהו מיוחד במינו, נדיר, שאינו ידוע לאחרים. לכל יחיד יש משהו מיוחד לומר, צבע מיוחד להוסיף לקשת הצבעים הקהילתית. לפיכך, כאשר מצטרף האדם הבודד לקהילה, הוא מוסיף ממד חדש למודעות הקהילה. הוא תורם משהו, ששום אדם אחר לא יכול היה לתרום. הוא מעשיר את הקהילה, אין לו תחליף. היהדות מאז ומעולם ראתה את היחיד כאילו הוא עולם קטן... בשל אותה מיוחדות, מתכנסים בני האדם היחידים ביחד, משלימים זה את זה ומשיגים אחדות.

הרב סולובייצ'יק, ימי זיכרון.

...ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא: שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחברו.

משנה, מסכת סנהדרין, פרק ד', משנה ה'.

- **בחלק מהמקורות שלפניכם ?**
רואים בשונות בין בני האדם תרומה מרכזית לקהילה ולחברה: הסבירו מהי התרומה.
- **כיצד, לדעתכם, ניתן לגשר בין חיי שיתוף (קולקטיב) לבין ייחודו של הפרט (אינדיבידואליזם)? הסבירו ונמקו.**

החגים נערכים בדגניה ברוב פאר והדר, בייחוד אחדים מהם. חג הפסח, איזה השראה שורת בינו: חדר האוכל על כל אגפיו מתמלא חברים לבושי חג על משפחותיהם ולעתים גם קרוביהם שבאים אלינו מכל רחבי הארץ. אין אנו קוראים בהגדה לכל פרטיה ודקדוקיה, אולם אנו שומרים על "ההגדה" המסורתית ביסודה, וכל הסדר נערך בטעם רב ובחגיגות יתרה. בחג השבועות עורכים תהלוכה כללית לשדה. מסימים את הקציר בשירה בלויית ריקודים עממיים. את ארוחת חג הסוכות עורכים תחת כיפת השמיים המגרש מאחורי חדר האוכל מוקף ענפי דקל ותמר, על ענפי החרובים תלויים שבעת המינים. כל המגרש מואר באור חשמל, המתחרה עם הירח המציץ מבין העצים העבותים. מחפשים צורה לימי המנוחה והחגים. אין חוגגים את השבת ואת היום - טוב, כאשר חגגו אותם הורינו בערים ובעיירות מהן באנו ארצה... מתגבש משהו חדיש ומיוחד לחיינו בארץ ישראל. את מסיבות השבת הננו ממשיכים בהתמדה זה הרבה שנים. המסיבה נמשכת עד לאחר ארוחת הערב. מנורה בת שבעה קנים נדלקת בחדר האוכל והשולחנות מצופים במפות שבת. הקטנים והגדולים מסובים מסביב לשולחנות הערוכים פירות, דברי מאפה, משקה קר וחם. פותחים בשירי שבת בציבור. אחד החברים קורא לפני המסובים את פרשת השבוע. אחדים מהנוער שלנו מדקלמים על נושא המסיבה... זהו ערב המנוחה שהאבות והבנים יושבים ומבלים בצוותא. אין מדברים אז על סידור העבודה ולא על דאגת פרנסה ומשק. אין זה אלא שבת אחים יחד.

מתוך: יוסף ברץ, דגניה א' הוצאת חבר הקבוצות תש"ז. עמ' 81-80

הסבירו כיצד לדעתכם מייצגת הדרך שבה נחוג החג את ערכי הקיבוץ ?

כשהייתי ילדה, נסעתי עם אבא, עוזב קיבוץ, לבקר את סבא. היינו צריכים לקשור בחבל את הבגאג' (ככה כותבים את זה?) מרוב שהיה מלא בבגנות, תמרים ופקאנים. לא משנה שמאז ומתמיד שנאתי בגנות ותמרים, סבא שלי היה בטוח שאת אלה של עמק הירדן אני אלמד לאהוב. נכון נכון! אכן, פעם לעזוב את הקיבוץ נחשב לבגידה (היום כבר פחות), אבל גם כיום, אפשר להוציא מישהו מהקיבוץ אבל לא את הקיבוץ ממנו.

מאז שהייתה בשריד בריכת שחייה, כל שנה, לקראת פתיחת עונת הרחצה, הייתה קמה צילה באספה, וכנציגת ועדת הבריאות מודיעה, שאין להכניס לבריכה אורחים או בני אורחים, מחשש לחיידקים ווירוסים רעים, שיגרמו לחברים ולילדים לחלות במחלות שונות ומשונות. החברים קיבלו בהבנה הודעה זאת, אלא מה, משהתחיל החופש הגדול החלו לנהור לשריד, נוסף על אורחים אחרים, גם אורחים קרובי משפחה של צילה וילדיהם. בצהריים היא לקחה את כולם לרחוץ במי הבריכה הצלולים. משהעזתי פעם ושאלתי אותה האם הודעתה באספה מתיישבת עם רחיצת אורחיה בבריכה, גערה בי: "איך אתה מעז, אצלנו במשפחה אין מחלות מדבקות!" על עלבון גערה זאת סלחתי לה אחרי שנים, כאשר התברר לי, שאימא באמת האמינה בזה, כי היא האמינה שכל מה שצילה אמרה זאת האמת המוחלטת...

רפי רוזן מתוך: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html>

העלייה ההמונית מארצות המזרח. הטירוף והאבסורד בפילוג הגיעו עד כדי פירוק משפחות ומכות בין חברים... כשקיבוץ היה קיבוץ הייתה אסיפה כללית בכל מוצאי-שבת. לדוברים המרכזיים היו מקומות קבועים ודעות קבועות. חילוקי דעות היה שם המשחק. אלה התפתחו לעקיצות ועלבונות וגידופים. אסיפה כללית הפכה לאסיפה-קללות... כשקיבוץ היה קיבוץ, לא היו מזגנים, אבל היה מיזוג. גלויות. לא היו מאווררים. אבל הייתה אורה טובה. לא היו תנורי חימום, אבל הייתה חמימות. לא הייתה קוסמטיקאית אבל היה קסם... כשקיבוץ היה קיבוץ, סוציאליזם היה שם המשחק. זה היה הניסוי הסוציאליסטי המוצלח ביותר במאה העשרים, ואולי בכל הדורות. סוציאליזם וולונטרי, א-פוליטי, מעשי, יומיומי, שהשתלב עם מוסר הנביאים והביא אושר ורווחה וסיפוק לרבבות לאורך מאה שנים. רבים טעו וראו בו הגשמת רעיונות המהפיכה הקומוניסטית. למעשה הוא ניסה להגשים את רעיונות המהפיכה הצרפתית, חופש, שוויון ואחווה. רדיפת השוויון בקנאות צמצמה בהכרח את החופש, והמתח בין שני אלה פגע באחווה... כשקיבוץ היה קיבוץ, התפתחה בו יומרה לשנות את טבע האדם. ההנחה התמימה הייתה שיצר לב האדם טוב מנעוריו. צריך רק לבנות סביבו חברה מתאימה ולתת

לבנים חינוך איכותי. עברו מאה שנה על כמה מאות קיבוצים והסתבר שטבע האדם שינה את הקיבוץ. אפילו אלוהים לא הצליח לשנות את טבע האדם ולהשאירו בן העדן. ראה ספר הספרים. כשקיבוץ היה קיבוץ, נעשה בו ניסוי מעניין של הקמת תרבות יהודית חילונית, מלאה ומעשירה. האתגר ההיסטורי הזה, הדרוש כל-כך למדינה שרוב אזרחיה חילוניים, נדחק לשוליים והותיר אנחה כבדה בלב, יחד עם התנועה הקיבוצית כולה... הקיבוץ כוורד, שתה מן המעיין הברוך של הציונות הסוציאליסטית. במאה החדשה מסתפק במי קולחין. היחיה? היפרח? לעוד מאה שנים? ואולי יותר. עוד לא אבדה תקוותנו.

מפורסם באדיבותו ובאישורו של הסופר אמנון שמוש

מתוך: הבלוג של אמנון שמוש <http://www.tapuz.co.il/blog/ViewEntry.asp?EntryId=1504978&passok=yes>



לסיכום: אלו ערכים קיבוציים הייתם מאמצים לחברה הישראלית, כדי להפוך אותה לחברה "מתוקנת"? הסבירו ונמקו.



בלדה לעוזב קיבוץ

שמוליק קראוס

מילים: יענקלה רוטבליט לחן: שמוליק קראוס

לפני חמש שנים עזב את הקיבוץ
עם מזוודה אחת ובלוריתו המתנפנפת (fluttering hair)
אמרו עליו: "נראה איך יסתדר בחוץ ,
תראו שעוד יחזור על ארבע אל הרפת ."
עבד בסטקיה אחת נידחת remote
גר אצל הדודה וחי בהקפה (on credit)
במשק אירגנו משלחת (delegation)
לא יכלו לשאת את החרפה (shame) .

פעם ביובל (eon) הגיע לביקור
היה חומק (slips away) בְּשָׁבִיל, ועם הוריו יושב בחדר
מסמיק (blushes) מעט נבוך (awkward) ולא מרבה
דיבור
"כן" ו"לא", "אל תדאגו, אצלי הכל בסדר"
אומר שלא צריך, אבל לוקח
קילו אלכסנדר וכמה יונתן
וממלמל (mumbles): "תודה, אתה יודע,
רק בשביל הדרך, כמובן."

הוא עוד ישוב, הוא עוד ישוב
זה ג'וק (fad) קטן וזה עובר ולא חשוב
הוא עוד ישוב, הוא עוד ישוב
זה ג'וק קטן וזה עובר ולא חשוב
הוא, הוא עוד ישוב .

איך השנים חולפות (עוברות), קשה להאמין
הוא ללא בלורית, מפה לשם מעט מקריח (balding)
אומרים חושב בשמאל, וחי לו בימין
בוילה שבנה, אי שם בהרצליה
שפעם ביובל הוא לביקור מגיע
על זרועו (his arm) אישתו השחקנית
יושבים עם ההורים על אבטיח
הקיבוץ מביט במכונית .

הוא עוד ישוב, הוא עוד ישוב
זה ג'וק קטן וזה עובר ולא חשוב
הוא עוד ישוב, הוא עוד ישוב
זה ג'וק קטן וזה עובר ולא חשוב
הוא, הוא עוד ישוב .

איזה בן קיבוץ בא לבקר בעיר
נבוך עם התרמיל ובלוריתו המתנפנפת
ויסקי טוב מוזג (pours), תשתה בחור צעיר
ומחייך: "ספר, אז מה נשמע ברפת (cowshed)"
אוהב לשקוע (to sink into) בכורסא בנחת
להזכיר כל פעם גם אם לא נחוץ (necessary)
בשיחה שמסביב קולחת (flows)
"כשאני הייתי בקיבוץ ."

הוא לא ישוב, הוא לא ישוב
ולמה לא ולמה לה ולא חשוב
הוא לא ישוב, הוא לא ישוב
ולמה לא ולמה לה ולא חשוב
הוא, הוא לא ישוב.



https://www.youtube.com/watch?v=HjQhVTTC6_4